

Reda Šatūnienė

„Pasidaryk pats“ kultūros reprezentacijos neformaliose jaunimo grupėse (pankų subkultūros atvejis)

Santrauka. *Straipsnio objektas – „pasidaryk pats“ kultūros raiška pankų subkultūroje. Straipsnio uždaviniai: išanalizuoti, kaip subkultūroje suvokiama „pasidaryk pats“ kultūra, kokios yra jos kūrimo ir palaikymo prielaidos, kaip antikonformistinės nuostatos įtakoja jaunimo identitetą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad antikonformistinė subkultūros filosofija, akcentuojanti asmens savarankiškumą ir kritinį mąstymą, suteikia idėjinį pagrindą kultivuojamai „pasidaryk pats“ kultūrai, o dalyvavimas subkultūros veiklose suvirtina asmens identitetą.*

Pagrindiniai žodžiai: „pasidaryk pats“, jaunimas, subkultūra, idėjos ir filosofija.

Keywords: „do it yourself“, youth, subculture, ideas and philosophy.

Įvadas

Straipsnyje nagrinėjama „pasidaryk pats“ kultūros raiška neformaliose jaunimo grupėse Lietuvoje. Lietuvos akademinėje mintyje išsamiai neanalizuota „pasidaryk pats“ kultūra, skirtingu intensyvumu paplitusi įvairiose subkultūrose: zinų (savadarbių laikraščių), albumų viršelių, plakatų, skrajučių gamyba, kitokio pobūdžio meninė kūryba, savarankiški koncertų ir festivalių organizavimai, paplitusi tarp įvairių subkultūrų narių.

Analizei pasirinktas pankų subkultūros atvejis, kadangi čia „pasidaryk pats“ kultūra aiškiai deklaruojama subkultūros aktyvitetų, ryškiai išreikšta subkultūrinėse veiklose. Straipsnį parašyti taip pat paskatino neretai visuomenėje ir žiniasklaidoje neadekvačiai de-

monizuojamos jaunimo socialinės grupės: jų veikla, išvaizda, elgesys.

Tyrimui pasirinkta pankų subkultūra per daugiau nei tris savo gyvavimo istorijos dešimtmečius buvo vertinama negatyviai dėl anarchistinių idėjų, į kurias paprastas asmuo nesivargina gilintis, iššaukiančios išvaizdos. Tuo tarpu tyrimo rezultatai atskleidė anaiptol ne destruktivias, o šiuolaikiškas ir progresyvias subkultūros idėjas ir filosofiją, nepaisant tradicinei visuomenei nesuvokiamo subkultūrinio skonio, elgesio ir aprangos kodų.

Tyrimo metodai ir organizavimas

Straipsnyje remiamasi 2005–2008-aisiais autorės atlikto kokybinio subkultūros tyrimo duomenimis (duomenų tipai: interviu, do-

kumentų, garso ir vaizdo įrašų analizė). Viso buvo atlikta trisdešimt interviu su subkultūros idėjoms prijaučiančiais bei įvairiose veiklose dalyvaujančiais asmenimis. Naudotas „sniego gniūžtės“ metodas, kurio principas – asmenų priklausomybės grupei nustatymas remiantis vieno nario (informanto) nurodymu į kitus socialinės grupės narius (Maxwell 1996; Kottak 1991). Pateikėjų atrankos kriterijus – sąmoningas savęs priskyrimas subkultūrai, kitų veikloje dalyvaujančių žmonių rekomendacijos, aktyvumas subkultūriniame gyvenime.

Apklausti pateikėjai nuo 18 iki 30 metų, iš kurių 45 % priklauso amžiaus grupei nuo 18 iki 22 metų amžiaus, 55 % – amžiaus grupei nuo 23 iki 30 metų (imtinai), pagal lytį – penkiolika vyrų ir penkios moterys. Pateikėjų atrankos kriterijus – sąmoningas suvokimas ir savęs priskyrimas subkultūrai, kitų veikloje dalyvaujančių žmonių rekomendacijos, aktyvumas subkultūriniame gyvenime. Šiuos atrankos principus pagrindė švedų mokslininkas Johan Fornäs (1995), kuris teigia, kad bent minimalus subkultūroje dalyvaujančio asmens sąmoningumo laipsnis reikšmingas, nes subkultūra yra simbolinė konstrukcija, grindžiama simboliška komunikacija ir reikšmių kūrimu, o tai savaime reikalauja interpretavimo ir tikslingų subkultūrinėje veikloje dalyvaujančių asmenų pastangų (Fornäs 1995; 115–6).

Tyrimo raidoje buvo analizuojama su šia subkultūra susijusi internetinė ir rašytinė spauda, dainų tekstai, zinai, kiti dokumentai. Ši medžiaga buvo labai naudingas papildomos informacijos šaltinis, leidžiantis atskleisti istorinę pankų subkultūros perspektyvą, o taip pat suteikiantis galimybę įvertinti verbaliniu

būdu gautos informacijos patikimumą. Kriškaitai interpretuoti empirinius duomenis taip pat padėjo ir stebėjimo bei stebėjimo dalyvaujant metodai.

Empiriniai duomenys buvo susisteminti, suskirstyti pagal tyrimo metu atsiskleidusias temas. Apklausti pateikėjai yra nuo 18 iki 30 metų, iš kurių 60 % priklauso amžiaus grupei nuo 18 iki 23 metų amžiaus, 40 % – amžiaus grupei nuo 24 iki 30 metų (imtinai), pagal lytį – devyniolika vyrų (61 %) ir dvylika moterų (39 %).

Renkant ir analizuojant duomenis buvo remiamasi interpertacinės antropologijos principais, reikalaujančiais išsamaus aprašymo, bendruomeninių praktikų įprasminimo ir šių prasmų atskleidimo bendruomenės narių lūpomis. Interpretacinės antropologijos pradininkas Geertz'as (2005) teigė, jog antropologinių ir etnologinių mokslų metodų tikslas yra „gyvą patirties pasaulį paversti ir užrašyti moksline kalba“ (Geertz 2005 [1973]). Etnografas ar antropologas, anot Geertz'o, privalo suvokti, išsiaiškinti kultūrinio įvykio *reikšmę*. Šį procesą palengvina empatinis tyrėjo ryšys su tiriamaisiais, mokslininko siekis įsijausti į tiriamosios kultūrinės bendruomenės narių jausenas ir būsenas įvairiose kasdienėse ir nekasdienėse situacijose. Tokių būsenų aprašymą Geertz'as vadino „išsamiu aprašymu“ (angl. „thick discription“), kuris nuo paprasto aplinkos aprašymo skiriasi jausenų įvardijimu, reflektavimu, žmogaus veiksmų reikšmių ieškojimais, tačiau taip pat siekia išlikti kiek įmanoma objektyvus.

Remiantis interpretatyviosios antropologijos principais, tyrimo metu buvo siekiama kiek

įmanoma išsamiau pristatyti bendruomenės aktyvistų konstruojamas prasmes, kurios, kaip pastebėta, sudaro tam tikrą antikonformistinę subkultūrinę filosofiją.

Apibendrintai galima teigti, kad tyrimo metu išryškėjo bendroji subkultūros tendencija priešintis komercializuotai kultūrai, vartotojiškai pasaulėžiūrai. Šios temos plačiau bus analizuojamos straipsnyje. Kitos bendros tendencijos šiame straipsnyje neapartinėtos, kaip ir tos temos, kuriomis pateikėjų nuomonės skyrėsi.

Teorinės etnografinių subkultūrų tyrimų prielaidos

Rašant apie subkultūras, neišvengiamai susiduriame su pateikėjų subjektyvumu suteikiant reikšmes ir prasmes. Kadangi kokybinis tyrimas remiasi atskirų asmenų interpretacijomis ir nuomonėmis, tai savaime nurodo į tiesas, kurios nebūtinai yra objektyvios. Vienos, galutinės tiesos čia būti ir negali, nes net jei remsimės visų su atitinkama kultūrine bendruomene susijusių narių požiūriais, jų pačių nuomonė vienu ar kitu klausimu gali laikui bėgant kisti. Dėl tokios specifikos kokybinio tyrimo metodas suteikia galimybę atrasti naujas reikšmes, kurios kartais suteikia galią paneigti visuomenėje įsigalėjusius stereotipus arba numatyti naujas tendencijas subkultūros raidoje.

Fornäs (1995) subkultūras linkęs apibrėžti remdamasis *gyvenimo stiliaus* (angl. "life-style") terminu. Gyvenimo stilius turi nuolatinio kitimo, vystimosi įvairiomis kryptimis tendenciją, o tai sukelia sunkumų norint jas išsamiai mokslškai aprašyti (Fornäs 1995; 115–6).

Kokybinis (arba etnografinis) tyrimas šiuo atveju yra kone vienintelis ir tinkamiausias būdas apibrėžti ir tirti objektą nuolatiniam kitime – subkultūrą. Pagrindinė problemiška kitimo pasekmė – galutinių reikšmių nebuvimas. Todėl kokybinį tyrimą atliekantis tyrėjas gali išsamiai mokslškai išanalizuoti atitinkamą kultūros momentą, bet negali garantuoti absoliutaus analizuotų reikšmių baigtinumo.

Remiantis Alasuutari (1995), kultūra – tai bendras grupės žmonių elgesys, etinės normos, politinės nuostatos, gyvenimo būdas. Tokiu atveju „kultūra“ vadiname ne tik epochų, bet ir siauresnės žmonių bendruomenės elgesio ir veiklos vientisumą. Taigi subkultūra gali būti apibrėžta kolektyvinio subjektyvumo terminu, kuris apima bendrą grupės žmonių elgesį, etines normas, politines nuostatas, gyvenimo būdą (Alasuutari 1995; 25–26).

Nuo dešimtojo praėjusio amžiaus dešimtmčio jaunimo subkultūrų tyrinėjimuose nyksta socialinių klasių vaidmens visuomeniniame gyvenime akcentas. Thornton (1995), tyrinédama britų jaunimo naktinių klubų kultūrą, pasirėmusi P. Bordieu (1974) *kultūrinio kapitalo* samprata, išrutuliojo *subkultūrinio kapitalo*, kurio buvimas ar nebuvimas nepriklauso nuo socialinės padėties visuomenėje (Thornton 1995; 98–105), sampratą. Subkultūrinį kapitalą sudaro informacijos prieinamumas, pastovus at(si)naujinimas, atitinkama skonio ir žinojimo hierarchija (socialinė logika), prieiga prie tam tikrų įvykių ar vietų. Tokio subkultūrinio kapitalo turėjimas suteikia jo savininkui statusą kitų subkultūros atstovų akyse, bet jis nėra priklausomas nuo asmens socialinės klasės (Thornton 1995 (1997); 200–209).

Nauja mokslininkų karta pradėjo kritikuoti Birmingemo mokslinę tradiciją, nors jos įdirbiu rėmėsi kaip pagrindiniu mokslinių studijų šaltiniu, įtvirtinusių jaunimo subkultūrų tyrinėjimus ir esminius terminus. Prie kritikos netiesiogiai prisidėjo ir S. Thronton (Thronton 1995; 98–105) įžvalgos. Birmingemo tradicija buvo kritikuojama dėl subkultūros dalyvių subjektyvumo ignoravimo ir subkultūrinių reiškinių aiškinimo remiantis klasių teorijos principais (Muggleton 2005; 205–219, Muggleton 2000; Widdicombe and Wooffitt 1995; Clarke 1981; 175–180). Posmodernieji teoretikai skatina labiau imti domėn individualistinę, fragmentuotą ir heterogenišką subkultūros prigimtį. Subkultūrinio pasipriešinimo sąvoką (Leblanc 1999; 14–20) jie praplėtė nuo kolektyvinių iki subjektyvių kiekvieno subkultūros nario savo veiklai suteikiamų prasmų su-reikšminimo. Socialinių klasių nykimą pakeičia minėtasis „subkultūrinis statusas“ (Cohen 1955; 51–53; Andes 1999; 212–231). Statusą subkultūrinės bendrijos viduje sukuria asmens veikla, aktyvumas, iniciatyvumas. Subkultūrinei bendrijai prijaučiančio asmens pozicija kuriama visą laiką: pradžioje reikia daugiau pastangų, toliau statusas pereina keletą vystimosi stadijų, galiausiai užsitarnaujamas „autoritetas“ ir jam palaikyti reikia mažiau pastangų.

Amerikiečių sociologas Normanas Denzinas (1997) taip pat pažymi, kad šiuolaikinėje etnografijoje itin svarbiu tapo individualus požiūris, subjektyvios reikšmės. Šių dienų mokslininkas neturi stengtis pateikti objektyvią tiesą, bet jis privalo atskleisti tiesą, išplaukiančią iš gyvų žmonių patirties (Denzin 1997; Alasutari 1995; 67–9). Kaip buvo minėta aukščiau,

skirtingų žmonių patirtis yra unikali, todėl pateiktos istorijos (etnografiniai pasakojimai) yra persunktos asmeniškumo ir subjektyvizmo.

Subjektyvumo įteisinimas naujojoje subkultūrinėje mintyje suponavo galimybę rasti ne vienai naracijai apie tą pačią subkultūrą. Kiekvienos individualios istorijos reikšmingumas yra lygiavertis kitai papasakotai subkultūros nario realybės versijai. Vadinamosios post-subkultūrinės teorijos šalininkai, remdamiesi išanalizuotomis modernumo idėjomis, labiausiai linkę akcentuoti subkultūrų nestabilumą ir individualumą, o tai savo ruožtu įtakoja šių dienų mokslinių tyrimų metodiką.

Kolektyvinio tapatumo jausmas subkultūroje

Mūsų laikų nevienalytę vakarietišką visuomenę sudaro skirtingų gyvenimo stilių visuma. Dėl šios priežasties identitetas yra viena svarbiausių priemonių savojo „aš“ išlaikymui gyvenimo įvairovės kontekste, o identiteto formavimo(si) klausimai tapo viena esminių asmens gyvenimo problemų (Giddens 2000). Identiteto formavimas – tai bendras darbas, kurį vienas subjektas atlieka drauge su kitais (mokytojais, tėvais, draugais, bičiuliais), tai savotiška „kūrybinė praktika“, turinti specifinį bruožą – amžiną neužbaigtumą (Fornäs 1995; 235). Identiteto formavimas nėra strategiškai suplanuotas, tikslą turintis procesas, o natūralus kūrybinės ir komunikatyvios prigimties vyksmas (Fornäs 1995; 236). Asmens identitetas kinta įtakojamas aplinkos faktorių, gali būti keičiamas sąmoningai, o prasmę įgyja tik santykyje su dominuojančia (aplinkos) kultūra.

Kolektyvinis, arba grupės, identitetas yra visuma bruožų, kuriuos bendrai tarpusavyje dalijasi atitinkama visuomenės dalis (Jenkins 1996; 80–83). Šie bruožai ryškiausiai pastebimi naujokui, arba asmeniui „iš šalies“, kuris, naujai patekęs, stengiasi sukurti tam tikrą santykį su jau esamais grupės nariais. Ji(s) susipažįsta su specifine narių bendravimo maniera, žargonu (slengu), su bendruomenėje dominuojančiomis vertybėmis.

Kolektyvinis identitetas neatsiejamas nuo panašių vertybių ir idėjų palaikymo tam tikroje socialinėje grupėje. Identitetas, pasak Kellnerio (1998) reprezentuojasi per tai, kaip mes suvokiame, išreiškiame ir reprezentuojame save visuomenei (1998; 141–75). Savęs suvokimas yra glaudžiai susijęs su artimų širdžiai vertybių ir idėjų „atradimu“ kurioje nors iš subkultūrų. Tyrimo rezultatai rodo, jog anksčiau vienai subkultūrai priklausę asmenys dėl gilesnių nesutikimų su toje subkultūroje palaikomomis idėjomis, vertybėmis ir elgesiu susidomėdavę kita, šiuo atveju, pankų subkultūra, kurią jie įvardijo kaip opoziciją prieš tai buvusią subkultūrai (šiuo atveju – metalistų, reperių), o pačią subkultūrą apibrėžė kaip laisvą, nevaržančią. Taigi pastebima, kad vieną esminių vaidmenų išitraukiant į atitinkamos subkultūros veiklas vaidina būtent subkultūrinė filosofija ir ideologija, kuri vėliau reprezentuojasi ir veikmuose.

Anot Jenkinso (1996), grupės identitetai formuojami priklausomybės ir atmetimo principu: „aš“ yra priešpriešinamas tam, kuo nesama, kas niekinama ir, atitinkamai, tapatinamasi su tuo, kuo žavimasi, į ką siekiama būti panašiu (Jenkins 1996; 81). „Kultūriniai

identitetai yra simbolinės pozicijos, kurias kuria tekstiniai (verbaliniai, vizualiniai arba auraliniai) identiteto įvaizdžiai. Jie reikalingi todėl, kad nei socialinis, nei psichologinis (identiteto) aspektai yra plika akimi nepastebimi“ (Jenkins 1996; 240). Tai, kuo mes sąmoningai ar nesąmoningai esame, anot autoriaus, gali būti parodyta per simbolines formas.

Per tyrimą buvo pastebėta, kad tiriamosios grupės nariai labiausiai akcentuoja priešinėmąsi tradicinių visuomenės normų įsigalėjimui, deklaruoja kritišką požiūrį į dabartinėje visuomenėje vykstančius procesus ir ypač akcentuoja laisvą pasirinkimą veikloje, antiautoritarizmą. Empiriniai duomenys rodo, kad subkultūrinės tapatybės kūrimas kuriamas supriešinus savo veiklą su masiniais užsiėmimais, populiariąja kultūra. Nuolatinis narių opoziciškumas skatina tiriamąją subkultūrą traktuoti kaip kultūros darinį, kuriame rezistencinis charakteris yra vyraujantis: „nes jie nenori pasiduoti. Nes tai jau nebus „pasidaryk pats“, tai jau bus tai, kad kažkas tai jiems vadovaus – ką jiems groti, ką jiems daryti, ir tai nebebus jau laisvė. O visos tos idėjos išvis yra, kad būtų laisva nuo tos visos sistemos“ (m-18).

Kritiškas suvokto kolektyvinio identiteto vertinimas, psichologinis atsiskyrimas ir savojo išaugusio identiteto praturtinimas jį individualizuojant yra kita grupės identiteto formavimo proceso pusė. Pastebėta, kad didžioji dalis pateikėjų nelabai norėjo save vadinti „subkultūros nariais“. Daugeliu atvejų buvo neigiamai vertinamas „subkultūros“ termino implikuojamas apibrėžtumas, potencialiai egzistuojantys bendri bruožai, pagal kuriuos būtų galima pasakyti, kad vienas ar kitas asmuo priklauso

ar nepriklauso subkultūrai: „Subkultūra <...> įrėmina, įstato į kažkokias normas, (subkultūra) man atrodo, kaip tik turi būt atvira visom prasmėm, <...> tiek įsijungiančių žmonių, tiek išpažįstančių idėjas. <...> Nieko apibrėžt iš tikro negalima“ (v-22). Panašių apibendrinimų daugeliu atveju buvo siekiama išvengti, informantai pabrėžė asmens individualumą, pačios pankų subkultūros atvirumą visuomenei.

Tyrimo rezultatai parodė, kad priežastys, lemiančios įsitraukimą į subkultūrą, dažnai yra susijusios su socialinės autonomijos siekiu (Šatūnienė 2009). Dažniausiai tai noras pasipriešinti nepaaiškintoms, nesuprastoms ir nepriimtinioms dominuojančios kultūros tradicijoms, noras išsiskirti iš pilkos masės, siekis būti unikaliai, užsiimti alternatyvia veikla.

„Pasidaryk pats“ kultūros ištakos

„Pasidaryk pats“ filosofija į Lietuvą atkeliavo dar su pirmąja pankroko muzikos banga (XX a. 8-to dešimtmečio viduryje ir 9-ojo dešimtmečio pradžioje) iš Vakarų kultūros, ypač – Didžiosios Britanijos.

D. Britanijoje „pasidaryk pats“ kultūros pirmakais laikoma pankroko grupė „Crass“, kurie pirmieji pradėjo deklaruoti antivartotojiškas idėjas: rengė nemokamus koncertus, siekdami pasipriešinti didelėms komercinėms įrašų studijoms įkūrė nepriklausomą „pasidaryk pats“ įrašų studiją, o joje pagamintus įrašus pardavinėjo mažomis kainomis. Palaikydami „pasidaryk pats“ idėją, „Crass“ ir kiti pasekėjai organizuodavo laisvuosius festivalius (angl. „free festivals“), užsiiminėjo menine veikla (kompaktinių plokštelių dizainu, filmų kūrimu, dizainu), siekdami skleisti tuo metu

alternatyvias idėjas (antirasizmą, feminizmą, antiglobalizmą, kt.), taip pat pradėjo trafaretinio grafiti (angl. „stencil graffiti“ meną), skvo-tavimo (nelegalaus apsigyvenimo apleistuose pastatuose) praktikas, kitas veiklas.

Pastaraisiais dešimtmečiais „pasidaryk pats“ kultūra yra daugiau idėjinė kategorija, kurioje praktiškasis „pasidaryk pats“ aspektas yra antraeilis. Pasak pateikėjų, praktinė „pasidaryk pats“ pusė labiau aktuali buvo sovietiniais laikais, kuomet tam tikrų daiktų žmonės negalėjo nusipirkti fiziškai, todėl gamindavo juos rankomis. Dabartiniais laikais „pasidaryk pats“ veikla palaikoma labiau iš idėjos, išreiškiančios kritišką mąstymo būdą, ekonominių, kultūrinių ir socialinių bet kokios valdymo tikslais sukurtos sistemos pasekmių vertinimą.

Antikonformizmo filosofija kaip „pasidaryk pats“ kultūros prielaida

Pankų subkultūros idėjos (tame tarpe ir antivartotojiškos bei antikomercinės nuostatos) atsiskleidžia įvairiomis formomis: subkultūros narių parašytose knygose, zinuose, komiksuose, brošiūrose, dainų tekstuose, taip pat šios idėjos gali būti diskutuojamos raštu ar žodžiu: Internetiniuose forumuose, tarpusavyje ar kt. Straipsnyje analizuojamos pateikėjų artikuliuotos idėjos, principai, nuostatos, požiūriai ir vertybės.

Tyrimo duomenys Lietuvoje atskleidžia pankų subkultūroje gyvuojančias tolerancijos idėjas, kritišką mąstymą, kairiąsias pažiūras, feminizmą, antivartotojiškumą, socialinės lygybės siekius, antimilitarizmą, apolitiškumą. Labiausiai paplitę praktikos yra koncertų organizavimas, zinų leidyba, „infošopų“ (savotiškų

namų bibliotekėlių) kūrimas bei palaikymas. Analizei pasirinktas pankų subkultūros atvejis, kadangi tai viena ilgiausiai kultūriškai ir idėjiškai aktyvių socialinių jaunimo grupių, gyvuojanti ilgiausiai (apie 3 dešimtmečius) iš daugumos po II-ojo pasaulinio karo atsiradusių socialinių judėjimų, turinti unikalias idėjas bei nusistovėjusias praktikas.

Siekiant suvokti antikonformistinės filosofijos esmę, verta trumpai pristatyti „konformizmo“ fenomeną. Konformizmas įvairiuose žodynuose apibrėžiamas kaip prisitaikėliškumas, pasyvus prisiderinimas prie esamos tvarkos ar vyraujančios nuomonės, vadovavimasis elgesio standartu ir minties stereotipu. Konformistinis, patogus vartotojiškas gyvenimo stilius yra postindustrinės visuomenės bruožas. Šiais laikais žmonės yra sąmoningai formuojami tapti „vartotojais“. Kad šis tikslas būtų pasiektas, stengiamasi paveikti žmonių protą (pvz., reklamos). Per tyrimą surinkti duomenys (interviu, grupės dokumentai) rodo, jog konformizmas, taip pat ir vartotojiškumas, tarp subkultūrinės bendrijos narių suvokiamas negatyviai. Konformistinio mąstymo opozicija laikomas kritiškas mąstymas, skatinantis kvestionuoti „normalų“, „įprastą“, standartinį įprotį ar tradiciją.

Antikonformistinio mąstymo idėjos atspindi įvairiose pankų subkultūrinės veiklos formose, reprezentuojasi ir per meninę raišką. Idėjiškai antikonformizmo nuostatos yra reprezentuojamos pankų spaudoje (zinuose), brošiūrose, per pokalbius ir diskusijas, meninėse veiklose: drabužių apipavidalinimo, ženkliukų, trafaretų (angl. „stencil graffiti“), komiksų, dainų tekstų kūrimo ir t. t. (Šatūnienė, 2008: 155–169).

Vakarietiškoje pankų subkultūroje antivartotojiškumo nuostatos gimė iš konflikto su įsivyravusiu vartotojiškumu kultū. Lietuvoje šios nuostatos ryškiau reikštis pradėjo XX a. 10-ojo dešimtmečio pabaigoje. Tada atsirado sąlygos reikštis vartotojiškumo ir komercializacijos principams. Antivartotojiškumo idėjos lietuviškoje pankų subkultūroje gimė pasikeitus politinei sistemai, atsiradus galimybėms Lietuvoje kurtis vartotojiškai kultūrai. Pankų subkultūros aktyvistai antivartotojiškas nuostatas akcentuoja kaip vieną iš pagrindinių šių dienų sąmoningo asmens ginklų su visuomeninėje gyvu vartotojiškumu ir prisitaikėliškumu. Pastebėta, kad kaip priešprieša konformizmui ir vartotojiškumui subkultūros filosofijoje iškeliamas laisvės kategorija: laisvas pasirinkimas, savanoriškumas.

Analizuojant tyrimo duomenis pastebėta, kad tiriamosios grupės nariai akcentuoja laisvą asmens apsisprendimą subkultūrinėje veikloje:

„Eini ir darai, nes turi padaryt pats, bet dažniausiai eini ir padarai, nes tau smagu padaryt. Čia turbūt glūdi pagrindinis dalykas – kad tu darai, kad nori daryt. Ne dėl to, kad uždirbtum pinigų“ (v-29).

Laisvės idėjos pankų subkultūroje konotuoja su kitokios visuomeninės organizacijos siekimu, siekiu sukurti sistemą, kuri būtų paremta ne hierarchiniais, horizontaliais santykiais, įkūnijančiais lygybę. Tradicinė hierarchizuota struktūra subkultūroje traktuojama kaip atgyvenusi, žudanti kūrybingumą. „Inovacija šiais laikais yra brangiausias dalykas, o inovacija gali kilti tik tinklinėje struktūroje, kuri yra nehierarchinė ir plokščia“ (v-29), teigia subkultūros aktyvistas.

Laisvės akcentavimas transformuojasi į savotišką „anarchistine“ vadinama filosofija, kuri reprezentuojasi kaip siekis išvengti oficialių institucijų – tiek idėjiškai, tiek praktiškai (organizuojant renginius nesiekiant pelno ar veikiant autonomiškai, individualiai).

Taigi savanoriškumo ir entuziazmo principas yra svarbus lietuviškai pankų subkultūrai. Reikia pastebėti, kad pankų subkultūroje antikonformistinė – anarchistinė ideologija veikia daugiau kaip idėjinės rezistencinės kovos įrankis nei kaip radikalus maištas ar betvarkės skleidimas. Šios konotacijos gali būti atkeliaavusios iš XX a. 8-ojo dešimtmečio pabaigoje prasidėjusio pankų judėjimo, kai chaosas ir anarchija buvo griovimo įrankiai. Šiais laikais anarchizmo filosofija subkultūroje yra igavusi konstruktyvų pobūdį, kuris pasireiškia dehierarchizuotų ir atsakomybe grįstų santykių subkultūroje siekimu.

Savanoriškas dalyvavimas pačiam dalyvaujančiam suteikia pasitikėjimo savimi, savo jėgomis, galia daryti, organizuoti, kurti nepriklausomai nuo veiklos sėkmę laiduojančių faktorių turėjimo (pvz., tos srities išsilavinimo). Sėkmę lemiančiu faktoriumi galima laikyti ir autoritetingo asmens (-ų) vadovavimą, nes į hierarchinio pobūdžio santykius subkultūroje žiūrima neigiamai.

Laisvas pasirinkimas yra priešinamas hierarchizuotai visuomenės struktūrai, tradicinei socialinei subordinacijai. Egzistuojančių socialinių normų pagrįstumas yra kvestionuojamas, jos nėra priimamos kaip natūralios. Pabrėžiama laisvė nuo sistemos, kuri taip pat užima prioritetingą padėtį tradicinių vertybių atžvilgiu: pavyzdžiui, darbu, kuris dažniausiai

esti neatsiejamas nuo visuomenės klasių subordinacijos, hierarchizuoto paklusimo principu.

Apibendrinant galima teigti, kad antikonformistinė filosofija pankų subkultūroje deklaruoja tokias vertybes kaip atvirumas, bendruomeniškumas, laisvė rinktis, aktyvumas, kritiškumas, dehierarchizacija, tradicijos kvestionavimas, novatoriškumas.

„Pasidaryk pats“ samprata subkultūroje

„Pasidaryk pats“ (subkultūroje dar vadinama „DIY“, „do-it-yourself“, iš anglų k. – „pasidaryk pats“) filosofija, glaudžiai konotuojanti su antikonformistine-anarchistine filosofija, deklaruoja pasitikėjimą savimi ir kitais, savanoriškumą, entuziazmą, anti-autoritarizmą. Atliekant tyrimą paaiškėjo, kad „pasidaryk pats“ kultūra gali būti suvokiama remiantis dvejomis kategorijomis. Pirmoji kategoriją fizinė: ji reiškia veiklą, kurios metu kažkas sukuriama savo pačios (-ies) rankomis. Anot kai kurių pašnekov(i)ų, toks „pasidaryk pats“ gyvavo sovietmečio Lietuvoje, kuomet egzistavo deficitas ar žmonės negalėjo nusipirkti:

„nu, pas mane požiūris kiek kitoks gal <...> Man tai DIY pirmiausia, kaip tu *darai, pats, nes negali finansišškai* <...>. Ir man tas DIY labiau buvo tarybiniais laikais kai patys remontuodavo automobilius, darydavosi ten, remontuodavosi butus, <...> darydavosi net daiktus, visa kita, man kur kas labiau tai panašu į tikrą tą, tikrą DIY“ (v-30).

Teigiama, kad „pasidaryk pats“ kultūra sovietų laikų punk subkultūroje buvo daugiau reali būtinybė, nei idėjinį-filosofinį pagrindą turinti vertybinė orientacija.

Antroji kategorija – idėjinė / filosofinė, kai praktiškasis „pasidaryk pats“ aspektas yra antraeilis. Šios filosofijos (arba ideologijos, veiklos principų, etikos) rėmuose „pasidaryk pats“ reiškia kritišką mąstymo būdą, ekonominių, kultūrinių ir socialinių bet kokios valdymo tikslais sukurtos sistemos pasekmių vertinimą.

„(DIY reiškia, aut. past) kad pasidaryk *pats*, įrašyk savo įrašą *pats*, turėk savo įrašų kompaniją arba pats pasidaryk savo trasą, važiuok turui, ir neuždirbk pinigų, nes tu uždirbi pinigus iš savo draugų. Grok savo malonumui ir dovanok tą muziką ir kitiems žmonėms, toks būtent, *etika* tokia. Atsirado kažkokia, nežinau, moralė ne moralė“ (v-21).

Vienas esminių „pasidaryk pats“ siekių yra vengimas dalyvauti primestoje santvarkoje. Bet kokia politinė ar ekonominė sistema, kurioje individas gimė, augo ir gyvena iš esmės nėra jo(s) laisvai pasirinkta aplinka. Valstybės santvarka susaisto joje gyvenančius žmones įsipareigojimais (pvz., mokesčiai), prievolėmis (pvz., karinė tarnyba), o šalies įstatymai reglamentuoja viešojo elgesio ar kitokios veiklos normas. Ekonominė sistema diktuoja komercinės veiklos sąlygas, tam tikras taisykles ir su jomis susijusias biurokratinės procedūras. Tuo tarpu pankų subkultūroje vyrauja negatyvus požiūris į daugelį oficialiųjų institucijų, kurios stengiasi pažaboti žmogaus laisvę primetant jiems savas žaidimo taisykles.

Noras apeiti oficialiąsias institucijas organizuojant įvairaus pobūdžio renginius susijęs ir praktiniu aspektu. Tai yra praktiškas sprendimas, tačiau tam, kad tokiu principu būtų sukurta organizuota ir veikianti sistema, vien nemėgti valstybės aparato nepakanka. Vienas

iš esminių anti-vartotojiškais ir anti-komerciniais tikslais paremtos organizacijos funkcionavimo garantų yra laisva valia grįstas dalyvavimas joje.

„DIY <...> tai iš principo, visų pirma tas, <...> kad tu nesamdai žmonių darbui, tu apskritai darai tai ne tiek dėl pinigų kiek dėl paties darymo. <...> Tu darai klubą, kad tu žinotum, ką reiškia daryti klubą. Tai reiškia, kad reikia kažkam tai šalti už durų rinkti pinigus, kažkam tai sutvarkyt aparatūrą scenos, kažką tai susišnekėt su grupėm, kažkam išvirt grupėm maisto, kažkam apnakvyndint grupes pas save namie, <...> ir kažkam stovėt už baro ir daryt kavą ir arbatą. Ta prasme, ir *ne tai, kad samdai žmones tą daryti, kažkaip tai kitaip susiveikti tų žmonių. Visi tą daro norėdami patys*“ (v-29).

Nenoras žaisti pagal kitų sukurtą žaidimo taisykles siejasi ir su asmens pasaulėvokos skirtumais, kitokia vertybių hierachija. Didelė dalis pateikėjų akcentavo išgyvenamas teigiamas emocijas „darant patiems“, „savo rankomis“, malonumą būti aktyviu dalyviu, o ne pasyviu stebėtoju:

„tame yra didelė dalis filosofijos. Nes tu pasirenki daryti pats dėl tam tikrų kažkokių vertybinių dalykų. Nes, na tu galėtum sumokėti ir pamiršti. Bet tu pasirenki, kaip čia pasakyti, *daryti pačiam yra smagu, nes tu pajunti, ką tai reiškia*. Tas dalykas, kurį pasidarai; visiškai ne tas pats, kad nusipirkti parduotuvėj. Na, tarkim, nežinau, kad tu susilituoji stiprintuvą pats, vienas dalykas, tu daug sužinai apie stiprintuvus ir elektrotechniką pakeliui, tai tas yra neįkainojama patirtis. O kitas dalykas tai nu, kaip *tu pajunti*, kad tu *kontroliuoji savo gyvenimą dar labiau*“ (v-29).

Anti-vartotojiškos nuostatos prieštarauja didžiumos masinės informavimo priemonių propaguojamam „dirbk, kad nusipirktum“ gyvenimo būdai ir su juo susijusios pasaulėžiūros ypatumais.

1 pav. Trafaretų menas, atspindintis antivartotojiškas idėjas. Vilnius, 2008. Fotografuota autorės.

Vartotojiškai, komercializuotai kultūrai prieštaraujanti „pasidaryk pats“ etika įkūnija žmogaus troškimą sutelkti jėgas savirealizacijai. Bet kokia minėtais principais grįsta veikla pankų subkultūroje įgalina ja užsiimančius asmenis pasijusti stipresniais, nepriklausomais (kiek tas įmanoma) nuo tokių išorinių sąlygų kaip pinigų kiekis (kas tarsi suteikia laisvę), pažintys su ekonomiškai ar politiškai įtakingais asmenimis (šiuo atveju pažintys dažniausiai neperžengia subkultūros ribų, bet pati subkultūra peržengia kitokias ribas, pvz., valstybės, kalbos ir pan.).

Daugelis išorinių socialinių ir ekonominių sąlygotumų nugalimi grupės narių entuziazmu: koncertai organizuojami tam, „kad vyktų,, knygos ar straipsniai verčiami tam, kad jie būtų perskaityti, infošopas įkuriamas tam, kad besidomintys galėtų ateiti ir sužinoti apie pankų (ir ne tik) veiklas. Diskusijų, įvairių kursų organizavimas ir vedimas pankų subkultūroje vyksta savanoriškais pagrindais.

Taigi dažniausiai pankų subkultūroje vykstanti veikla yra savanoriška, pelno neteikianti veikla. Jei tradiciškai įvairūs darbai oficialiai įforminti, dirbantiems asmenims sumokama,

2 pav. Trafaretų menas, atspindintis antivartotojiškas idėjas. Vilnius, 2008. Fotografuota autorės.

atskaitomi numatyti mokesčiai ir t. t., tai pankų subkultūroje pasireiškiantis entuziazmas suteikia galimybę įvykdyti sumanymus išven-giant viso šito aparato, vadovaujančių asmenų ar institucijų diktato ką, kaip ir kada reikia (pa)daryti.

„(DIY) standartai tokie, kad grupės groja ne-komer-ciškai. Groja ne už pinigus, o už maistą, benzina, gauna nakvynę kartu, tiesiog pagal galimybes, be jokių kontraktų, be jokių sutarčių ar ten įsipareigojimų didelių“ (v-18).

„Pasidaryk pats“ etika pankų subkultūroje „pirkimo kultūrą“ įgalina iškeisti į pasitikėjimą savo jėgomis. Pasitikėjimas savimi dažniausiai yra įgyjamas palaipsniui, per savarankišką (ir savanorišką) veiklą. O jei pirmieji bandymai organizuoti renginius ar užsiimti kita veikla nelabai sėkmingi, bandančiam juos organizuoti savo rankomis, pasak pateikėjų, į pagalbą visuomet ateina turintys patirties vyresnės kartos atstovai (subkultūros dalyviai).

Vartotojiškai, komercializuotai kultūrai prieštaraujanti „pasidaryk pats“ etika įkūnija žmogaus troškimą sutelkti jėgas į savirealizaciją. Bet kokia minėtais principais grįsta veikla pankų subkultūroje įgalina ja užsiimančius

asmenis pasijusti stipresniais, nepriklausomais (kiek tai įmanoma) nuo tokių išorinių sąlygų kaip pinigų kiekis (kurie tarsi suteikia laisvę), pažintys su įtakingais asmenimis.

Daugelis išorinių socialinių ir ekonominių ribotumų nugalimi grupės narių entuziazmu: koncertai organizuojami tam, „kad vyktų“, knygos ar straipsniai verčiami tam, kad jie būtų perskaityti, „infošopai“ (namų bibliotekėlės, savotiški info-centrai) įkuriami tam, kad besidomintys galėtų ateiti ir sužinoti apie pankų (ir ne tik) veiklas.

„Pasidaryk pats“ kultūra suteikia kitą pasirinkimą – tikėjimą savo jėgomis, kuris pasiekiamas per veikimą ir bendražygių savitarpio pagalbą. Siekis sukurti alternatyvą hierarchiniam valdymo principui įgauna kitas formas. Viena jų – neformalaus subkultūrinio statuso (Andes 1999; 212–231) egzistavimas subkultūroje. Subkultūrinis statusas sukonstruoja ne autoritarinį lyderį, o visų (sąlygiškai) už atitinkamus nuopelnus pripažintą asmenį, santykiai su kuriuo paprastai grindžiami pagarba ir pritarimu to asmens filosofijai, veiklai ir pan. Tokie santykiai glaudžiai siejasi su laisvės idėjos, vienos esminių pankų filosofijoje, įgyvendinimu.

Laisvė nuo oficialių institucijų, autoritarizmo, pataikavimo yra viena esminių anti-vartotojiškos ir anti-komercinės „pasidaryk pats“ etikos atsiradimo prielaidų pankų subkultūroje. Laisvė yra pagrindinė vertybė, persmelkianti ne tik socialinį, bet ir moralinį lygmenį. Laisvė apsisprendimuose, veikloje ir pasaulėžiūroje yra svarbi savojo „aš“, savo unikalios identiteto, priešpastatančio save vartojimo kultūrai ir komercializuotiems santykiams, dalis.

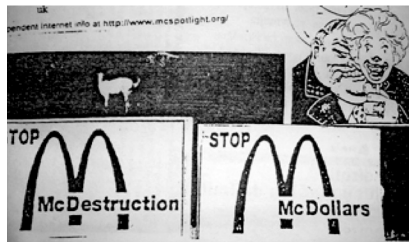
Zinai – „pasidaryk pats“ kultūros raiška

Pankroko zinai (savadarbė spauda) – svarbi subkultūrinės saviraiškos dalis. Zinai – tai erdvė, kurioje gali būti reiškiamos idėjos, propaguojamos vertybės, teikiama informacija, be to, tai vieta komunikuoti subkultūros nariams.

Zinus bei didesnės apimties savo lėšomis spausdintos literatūros kūrinius (apsakymus ir romanus) analizavo vakariečiai mokslininkai, tarp jų – Miriam Rivett (Rivett 2003; 31–48). Pagrindiniais pankų novelių kūrybos elementais ji teigia esant autentiškumą, istorijos realumą ir tikroviškumą. Lamy ir Levin'o pankų ir hipių žinų tyrimas (leidiniai buvo lyginami) atskleidė, kad pankų subkultūros vertybėse svarbiausią vietą užima *saviraiška* (Lamy and Levin 1985; 165). Anna Poletti (Poletti 2005: 183–192) tyrinėjo specifinę žinų grupę – autobiografinius zinus, vadinamuosius „per-zinus“. Poletti teigimu, zino autorius, arba pasakotojas, skaitytoją laiko visos žinų bendruomenės dalimi, tokiu būdu savotiškai padrašindama kurti pačius zinus (Poletti 2005; 183–192). Triggs (Triggs 2006; 69–83) savo straipsnyje zinus pristato „andergraundo“ kultūros perspektyvoje kaip grafinį rezistencinių idėjų reprezentavimą ir „pasidaryk pats“ estetikos kūrimą keturiuose pagrindiniuose XX a. 8-ojo dešimtmčio pabaigos Didžiosios Britanijos pankų zinuose: „Sniffin' Glue“, „Panache“, „Ripped & Torn“ ir „Chainsaw“. Ji straipsnyje teigia, kad „esminis pankų identiteto konstravimo elementas yra rezistencija“, o zinai, kaip demokratiška platforma, suteikia tokią galimybę:

3 pav. Fragmentas iš žino „Kontra“, 2001, Nr. 3. Idėjos, atspindinčios antivartotojiškas nuostatas. 2008. Fotografuota autorės.

4 pav. Fragmentas iš žino „Kontra“, 2001, Nr. 3. Idėjos, atspindinčios antivartotojiškas nuostatas. 2008. Fotografuota autorės.

juos gali kurti, rašyti kiekvienas (Triggs 2006; 81). Be to, žinai veikia kaip padrašinimas dalyvauti (pvz., skaitytojų laiškuose išdėstytos mintys), skatina savirefleksijas (Triggs 2006; 81), taigi veikia subkultūrinio identiteto įtvirtinimo procesą.

Lietuviškuose subkultūros žiniuose dažnai rašoma laisva forma, daug ironizuojama, juokaujama. Išanalizavus pankų subkultūros žinūs, išryškėjo trys pagrindinės raškos formos: a) teminiai, aktualijas gvildenantys straipsniai, b) laišakai, subjektyvios nuomonės, c) kūryba: proza, poezija, d) piešiniai – komiksai. Pagal dažnumą žinūs galima skirstyti į tęstinius (išleista daugiau nei vienas numeris), vienetinius (išleistas vienas numeris, leidinys nenumuojamas, tematinis, pvz., apie feminizmą) ir brošiūras – paprastai keliolikos puslapių idėjinę žinutę skleidžiantys savadarbiai leidinukai.

Pankų žiniuose dominuojančios temos: žinios apie pasaulinę pankų sceną, apie antiglobalius judėjimus, žaliųjų protestus, straipsniai apie didžiųjų korporacijų daromą žalą gamtai ir visuomenei, apie rasinę, lytinę nelygybę, apie didžiųjų šalių politikus ir politiką, siejant jų veiksmus su pasipriešinimo grupių veikla.

Analizuojant tyrimo rezultatus išryškėjo pankų žinių leidyboje akcentuojamas „pasidaryk pats“ principas, nepriklausomybės idėja.

„Tau niekas nesakys iš viršaus, kad tu čia ką ne taip darai, kažką daryk kitaip. Tai duoda Nepriklausomybę. Ta prasme, „pasidaryk pats“ – tai būdas būt nepriklausomu. Spauda, fanzinai – tai pigūs informacijos skleidimo būdas.“ (v-28).

Pagal tematiką daugiausia užfiksuota straipsnių, kuriuose diskutuota apie muziką, pavyzdžiui, kompaktinių plokštelių apžvalgos, straipsniai ir interviu su pankroko muzikos grupėmis. Didesniuose žiniuose – ryškiausias iš jų buvo žinas „Kablys“ – visuomet būdavo skiltis, skirta įdomesniems skaitytojų laiškam. Žiniuose dominuoja straipsniai apie žmonių teises – feminizmą, homofobiją, antifašizmą, antivartotojiškumą.

Kita populiarūs pankų žinių tema – komiksai. Jų tematika gali būti labai įvairi, komiksams gali būti reprezentuojamos tiek įvairios aktualios temos (pvz., žmogaus teisės, politinių įvykių komentarai, pankų padėtis visuomenėje, jų (ne) priėmimas, išskirtinumas), tiek meninės idėjos.

Komiksų aptikta lietuviškuose bei vakariečiųškuose pankų žiniuose. Dažnai komikso žanre

pankų zinuose ironizuojama. Tai viena iš praktikų paplitusi ir Vakarų kultūroje.

Pankų subkultūros zinai išsiskiria tuo, kad juose ne tik laikomasi subkultūros idėjų propagavimo ir palaikymo politikos, tačiau skiriama vietos ir meninei raiškai, susijusiai su žmoniškųjų vertybių bei idėjų propagavimu.

Apibendrinimas

1. Atitinkamų vertybių iškėlimas, interpretavimas ir integravimas yra esminiai subkultūrinio identiteto konstravimo elementai. Subkultūrinė patirtis įgalina interpretuoti ir adaptuoti atitinkamas vertybes (šiuo atveju - anti-vartotojiškumo ir anti-komercijos) asmeninei būčiai, tačiau yra neatsiejama ir nuo vietos kultūrinio – istorinio konteksto. *Deklaruodami anti-vartotojiškumo ir anti-komercijos vertybes pankų subkultūros nariai save priešpastato vartotojiškai masei, piniginiams ir instituciniams santykiams. Taiigi identitetas yra konstruojamas opozicijos (konflikto) principu.*
2. Vienas iš pagrindinių pankų subkultūroje kultivuojamos „pasidaryk pats“ veiklos principų yra *sąmoningas atsiribojimas nuo oficialių institucijų*. Toks požiūris išplaukia iš anarchistinių idėjų, propaguojančių anti-hierarchiją, anti-autoritarizmą. Tarp kai kurių lietuviškos pankų subkultūros narių vyrauja nuostata, jog sistema, kurioje gimstama, yra primesta, tad savaime turi prievartos charakterį, o tai prieštarauja pankų subkultūroje kultivuojamai laisvės ir

lygybės idėjai, todėl tokia sistema yra kvestionuojama.

3. Filosofija bei idėjos prasmę įgyja tik veikloje, nes tik veikiant jos gali būti įgyvendintos. Aktyvumas tiesiogiai siejasi su kitu bruožu – entuziazmu. *Entuziazmas* – tai tikėjimo idėjomis ir pasitenkinimo jausmo persmelktas veikimas, skatinantis veikti, dalyvauti, kurti, organizuoti. Entuziazmas, kaip būdo ir valios lydinys yra esminė bet kokios rezultatyvios veiklos prielaida lietuviškoje pankų subkultūroje.
4. *Savanoriškas dalyvavimas*, įsitraukimas į subkultūrinę veiklą jos nariams suteikia daugiau *tikėjimo savo jėgomis*. Pasitikėjimas kyla iš sugebėjimo veikti be oficialių valstybės institucijų kišimosi, sugebėjimo organizuoti ir kurti savarankiškai. Galia rengti analogiškus plačiojoje visuomenėje vykstančius įvykius (šiuo atveju – koncertus, festivalius) *savo pačių* jėgomis laužo tradicinę hierarchinę sistemą, reglamentuojančią instituciškai grindžiamus kultūros vartojimo procesus. Kiekvienas norintis subkultūros scenoje gali imtis iniciatyvos ir veikti.
5. „Pasidaryk pats“ kultūros sklaida pankų subkultūroje yra realaus *pasipriešinimo mašinizuotai ir pasyviai vartotojo būčiai* pavyzdys. Šiai veiklos etikai prijaučiantys subkultūros nariai savo elgesiu ir darbais konstruoja sąmoningo, tikinčio (geresne) alternatyvia žmogaus socialine būtimi, aktyviai veikiančio, suvokiančio, demonstruojančio bei reflektuojančio savo poziciją žmogaus paveikslą.

LITERATŪRA

- Andes, Linda. 1999. „Growing Up Punk: Meaning and Commitment Careers in a Contemporary Youth Subculture“. *Youth Culture: Identity in a Post-modern World*. Malden, MA: Blackwell: 212–231.
- Castells, Manuel. 2006. *Tapatumo galia. Informacijos amžius, ekonomika, visuomenė ir kultūra*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
- Clarke, Gary. 1997. „Defending Ski-jumpers: A Critique of Theories of Youth Subcultures (1981)“ in Ken Gelder and Sarah Thornton (eds.). *The Subcultures Reader*. London, New York: Routledge: 175–180.
- Cohen, Albert. 1997. A General Theory of Subcultures (1955) in Gelder Ken and Thornton Sarah (eds.) *The Subcultures Reader*. London, New York: Routledge: 51–53.
- Denzin, Norman. 1997. *Interpretative Ethnography. Ethnographic Practices for the 21st Century*. London, New Delhi: Sage.
- Fornäs, Johan. 1995. *Cultural theory and late modernity*. London, New Delhi: Sage.
- Garnett, Robert. 2003. „Too low to be low“ in Roger Sabin (ed.) *Punk rock – so what?* London, New York: Routledge: 17–30.
- Geertz, Clifford. 2005 [1973]. *Kultūrų interpretavimas*. Vilnius: Baltos lankos.
- Giddens, Anthony. 2000. *Modernybė ir asmens tapatumas*. Vilnius: Pradai.
- Jenkins, Richard. 1996. *Social Identity*. London: Routledge.
- Kellner, Douglas. 1998. Popular culture and the Construction of Postmodern Identities, in S. Lash and J. Friedman (eds.) *Modernity and Identity*. Oxford: Blackwell: 141–175.
- Kottak, Conrad. 1991. *Cultural anthropology*. New York: McGraw–Hill.
- Lamy Philip, Levin Jack. 1985. „Punk and Middle-Class values. A Content Analysis“. *Youth & Society*, 17 (2): 157–160.
- Leblanc, Lorraine. 1999. *Pretty in Punk. Girls' Gender Resistance in a Boys' Subculture*. New Brunswick, New Jersey, and London: Rutgers University Press.
- Maxwell, Joseph. 1996. *Qualitative research design*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.
- Muggleton, David. 2000. *Inside Subculture. The Postmodern Meaning of Style*. Oxford, New York: Berg.
- Muggleton, David. 2005. „From classlessness to clubculture: a genealogy of post-war British youth cultural anglicism“. *Young* Vol. 13, No. 2: 205–219.
- Poletti, Anna. 2005. „Self-publishing in the global and local: situating life writing in zines“. *Biography* 28.1. Biographical Research Center: 183–192. Ebsco duomenų bazė (žiūrėta 2007 05 09).
- Rivett, Miriam. 2003. „Punk Writing“ and representations of punk through publishing“ in Roger Sabin (ed.). *Punk rock: so what?* London, New York: Routledge: 31–48.
- Šatūnienė, Reda. 2008. „The Message of Protest“: Artistic Expressions of Punk/Hardcore Subculture Ideas“, *Kultūros krustpunktai* 4: 155–169.
- Šatūnienė, Reda. 2009. „Jaunimo subkultūrinių saviraiškos reikšmė socializacijos procese“. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2(23): 192–196.
- Thornton, Sarah. 1997. „The social logic of sub-cultural capital“ in Ken Gelder and Sarah Thornton (eds.). *The Subcultures Reader*. London, New York: Routledge: 200–209.
- Thornton, Sarah. 1995. *Club cultures: Music, Media and Subcultural Capital*. Cambridge : Polity Press.
- Triggs, Teal. 2006. „Scissors and Glue: Punk Fanzines and the Creation of a DIY Aesthetic“. *Journal of Design History*, 19 (1). London: Oxford University Press on Behalf of the Design Society: 69–83.
- Widdicombe, Sue and Wooffitt, Rob. 1995. *The Language of Youth Subcultures: Social Identity in Action*. New York: Harvester Wheatsheaf.

ŠALTINIAI

Zinas „Kontra“. 2001, Nr. 3.

ABSTRACT**REPRESENTATIONS OF DIY CULTURE IN YOUTH GROUPS: A CASE STUDY OF PUNK SUBCULTURE IN LITHUANIA**

The main object of this paper is to present representations of DIY culture in Lithuanian non-commercial punk subculture. Ethnographic qualitative research methods were used to obtain empirical data, including interviews, questionnaires, analysis of group documents, audio and video recordings, etc, along with Clifford Geertz's interpretative anthropological methods. The data was gathered between 2005-2008. During the research, 30 semi-structured in-depth interviews were undertaken. The analysis shows that anti-consumer values in Lithuanian subculture are closely connected with DIY culture. The appreciation of these attitudes derives from protest against 'the system', avoidance of the official bureaucratic apparatus and the belief among participants that everything that is done officially can be achieved equally well by themselves. The organisation of concerts, the making of fanzines and other events on the punk scene are based on the enthusiasm and voluntarism the those involved. Subcultural activity enables its members' self-confidence, and constructs an active, conscious and critical self-image.

Įteikta 2010 11 30

Pateikta spaudai 2011 07 25

Reda Šatūnienė
Kultūros tyrimų centras
Vytauto Didžiojo universitetas
Laisvės al. 53-210,
LT-44309 Kaunas
El. paštas: reda.satuniene@gmail.com